

Repercussions de la covid sobre la salut i l'exercici de la professió dels professionals de la salut de Catalunya

Fundació Galatea

Nota: reproduïm part d'aquest informe elaborat per la Fundació Galatea (s'han exclòs, per qüestió d'espai, quatre taules), que podeu descarregar en la seva versió completa del seu web:

<https://www.fgalatea.org/Upload/Documents/9/2/9217.PDF>

Introducció

La Fundació Galatea ha realitzat una enquesta per valorar l'impacte de la crisi sanitària causada per la covid-19 en la salut, estils de vida i condicions de treball dels professionals de la salut a Catalunya. La recollida d'informació es va realitzar en línia durant el mes de juliol, és a dir, un cop finalitzada la fase més dura (març a maig 2020) de la primera onada de la pandèmia. En ella han participat, a través dels respectius col·legis professionals, metges/esses, infermeres i infermers, farmacèutics/ques, psicòlegs/ogues, veterinaris/es i treballadores socials. Hi han col·laborat en total 4.145 professionals.

A continuació es presenten els principals resultats d'aquesta enquesta tot comparant la situació dels diversos grups professionals.

Característiques dels professionals de la salut

Els professionals de la salut analitzats no constitueixen un grup homogeni i presenten característiques diferents segons el col·lectiu a què pertanyen i les característiques específiques del seu àmbit de treball. En general, es tracta de professions molt feminitzades. En totes predominen les dones, tot i que destaquen infermeria i treball social on només hi ha un home per cada nou dones.

Les menys feminitzades, comparativament, són medicina (34,1% d'homes), odontologia (29,9%) i veterinària (26,1%). La mitjana d'edat se situa en 46,3 anys i per sobre d'aquesta se situen els metges/esses (50,0 anys) i els farmacèutics/ques (46,6).

La presència de professionals nascuts a un país estranger és gairebé inexistent excepte entre els metges/esses (14,6%) i els odontòlegs (22,2%). Són també aquests professionals (medicina i odontologia) els que tenen amb major mesura parelles pertanyents a l'àmbit sanitari.

No hi ha diferències importants entre la situació laboral abans, durant o després de la primera onada de la pandèmia tot i que els odontòlegs, en la mesura que en general no han pogut treballar durant el confinament, presenten diferències importants respecte a la resta de col·lectius,

que, al contrari, han hagut de fer front durant aquest període a una major sobrecàrrega de treball.

La gran majoria dels professionals treballa a l'àmbit assistencial. Predominen els que treballen al sector públic o concertat entre els metges/esses, les infermeres i les treballadores socials. Aquestes professions estan formades gairebé en la seva totalitat per assalariats principalment de caràcter fix (funcionaris o assalariats) tot i que amb un grau de temporalitat important que afecta un de cada cinc metges/esses, a més d'una quarta part de les infermeres i gairebé una tercera part de les treballadores socials. Els farmacèutics/ques, els veterinaris/es i els psicòlegs/gues treballen principalment al sector privat com a treballadors per compte propi en el cas dels odontòlegs i meitat i meitat (assalariats o per compte propi) en el cas dels farmacèutics/ques i els veterinaris/es.

Si atenem al nombre d'hores treballades durant la primera onada de la covid-19, els professionals que han patit una major sobrecàrrega de treball són les infermeres (45,2 hores setmanals de mitjana), els metges/esses (44,7) i els farmacèutics/ques (43,6). Aquests dos últims grups mantenen, a més, un nombre d'hores de treball setmanals superior a les 40 hores un cop superada la primera onada de la covid-19.

Estat de salut

En tots els grups de professionals de la salut que han estat a primera línia durant la primera onada de la crisi de la covid, es pot constatar un empitjorament molt important del seu estat de salut entre el moment previ a la crisi (abans de l'aparició del coronavirus) i els mesos més durs de la pandèmia (març, abril, maig). Un cop superada aquesta primera onada (juliol-agost) els indicadors de salut han millorat respecte al pitjor moment de la crisi però no han tornat als valors anteriors, de manera que els professionals han hagut d'afrontar la segona onada sense haver-se recuperat de la primera. Podríem parlar d'una excepció en el cas dels odontòlegs, que en alguns indicadors presenten pitjor estat de salut després del confinament que durant els mesos durs de la primera onada, moment en què, com hem dit, van haver de restringir la seva activitat laboral.

Els professionals de la salut que presenten pitjors resultats en els diversos indicadors de salut són, per aquest ordre, els d'infermeria, medicina, treball social i, a certa distància, farmàcia.

Les infermeres són les que més han empitjorat el seu estat de salut, tant si considerem la salut autopercebuda (han passat del 10,2% amb salut regular o dolenta abans de la covid al 29,4% després de la primera onada), les hores i la qualitat del son (el 29% dorm menys de 6 hores diàries i el 37% té problemes per adormir-se o es desperta espontàniament a la nit). A més són les professionals que en major mesura han tingut pensaments de "no poder més", les que presenten pitjors indicadors de dolor i d'estrès i un 65% pateix la síndrome de *burnout* (professional cremat) en la dimensió d'esgotament personal. D'altra banda, és el grup professional, juntament amb els farmacèutics/ques, que presenta un major consum de tranquil·litzants o hipnòtics (el 32% i el 31% en ambdós casos). També la percepció de la pròpia salut ha empitjorat.

Les treballadores socials i els professionals de la medicina també presenten un empitjorament del seu estat de salut en tots els indicadors emprats. Hi ha un predomini dels que

s'han sentit i continuen sentint-se superats per la seva feina. Més de la meitat presenta en el moment posterior a la primera onada algun indicador de fatiga, dolor d'esquena o d'articulacions i/o d'estrès. Igualment, predominen els que puntuen positiu en alguna dimensió de *burnout* i, per tant, pateixen la síndrome del professional cremat. El 21,1% dels metges/esses i el 27,7% de les treballadores socials presenten un estat de salut autopercebut regular o dolent alhora que abans de la pandèmia només representaven un 7,2% i un 12,8%, respectivament. El 27% dels metges/esses i el 31,2% de les treballadores socials manté la dificultat per adormir-se o per mantenir el son al llarg de la nit i han augmentat de manera significativa els que dormen menys de 6 hores al dia.

Podem dir que, en general, l'evolució dels indicadors de salut entre el període inicial (març) i el final (juliol) de la primera onada de la crisi presenten, encara que els valors variïn, una tendència força similar en tots els grups professionals. Parteixen d'una situació favorable que arriba a pics molt elevats de malestar i deteriorament físic i mental durant la crisi i que milloren un cop finalitzada però sense arribar als valors del punt inicial (Taula 1).

TAULA 1. Indicadors d'estat de salut

		Indicadors d'estat de salut						
		Medicina	Infermeria	Treball social	Farmàcia	Odontologia	Veterinària	Psicologia
Estat de salut autopercebut dolent o regular	Abans COVID	7,2	10,2	12,8	6,6	4,4	9,2	11,7
	Després (Juliol'20)	21,1	29,4	27,7	14,7	14,9	15,5	19,5
Dormen menys de 6 hores	Abans COVID	14,4	14,2	11,0	11,1	9,7	8,5	6,5
	Després (Juliol'20)	23,0	28,9	24,1	20,1	19,0	15,5	13,0
Manifesten dificultat per adormir-se o es desperten espontàniament a la nit	Abans COVID	8,8	11,2	14,5	5,1	12,3	12,7	5,2
	Durant (març-maig'20)	41,2	58,5	44,0	48,2	36,8	32,4	32,5
	Després (Juliol'20)	27,0	37,0	31,2	21,0	27,7	22,5	18,2
Tenen o han tingut sovint pensaments de "no poder més"	Abans COVID	12,3	14,6	14,7	6,1	18,0	16,2	11,7
	Durant (març-maig'20)	44,2	67,5	53,7	67,7	38,0	35,1	41,7
	Després (Juliol'20)	31,8	40,2	41,5	25,6	38,0	25,2	33,3
Presenten algun indicador de fatiga	Abans COVID	19,9	21,5	27,0	15,9	28,1	29,6	29,9
	Durant (març-maig'20)	53,5	74,7	64,2	74,9	27,7	47,9	55,8
	Després (Juliol'20)	43,7	53,4	55,0	39,8	62,2	44,4	32,5
Presenten algun indicador de fatiga, dolor i/o estrès	Abans COVID	29,9	36,2	38,7	24,3	49,1	43,7	46,8
	Durant (març-maig'20)	65,7	83,5	76,2	80,5	53,5	61,3	67,5
	Després (Juliol'20)	54,2	68,8	66,0	53,6	70,3	56,3	46,8
Consum de tranquil·litzants o pastilles per dormir	Abans COVID	17,5	19,1	15,2	18,9	13,9	13,4	14,3
	Després (Juliol'20)	23,9	31,6	19,9	30,5	19,0	14,8	15,6
Dimensions de Burnout								
Esgotament personal	Abans COVID	24,9	29,3	30,9	15,2	29,3	34,2	31,7
	Durant (març-maig'20)	69,3	88,0	79,8	88,7	53,3	59,5	65,0
	Després (Juliol'20)	52,3	65,4	66,5	52,1	62,0	53,2	46,7
Esgotament professional	Abans COVID	29,8	32,1	34,2	13,7	31,3	34,2	25,0
	Durant (març-maig'20)	53,0	71,3	59,9	64,9	36,0	42,3	45,0
	Després (Juliol'20)	44,1	52,8	50,4	32,3	50,0	39,6	31,7
Esgotament relacional	Abans COVID	16,8	13,2	14,3	11,3	17,3	33,3	8,3
	Durant (març-maig'20)	27,8	33,7	26,5	41,8	20,7	37,8	26,7
	Després (Juliol'20)	24,9	25,4	23,2	22,6	25,3	36,0	18,3

Serveis de salut mental i formació en competències per a un exercici professional saludable

Són pocs els professionals de la salut que acudeixen (9,4% de mitjana) o han acudit en algun moment (11,9%) a un servei de suport en salut mental. En total, al voltant d'un 16% té o ha tingut contacte amb algun servei d'aquest tipus però si afegim que un 12% considera acudir-hi en algun moment, podem dir que al voltant d'una quarta part dels professionals de la salut són demandants directes o potencials d'aquest tipus de servei (Taula 2).

Tret dels psicòlegs/ogues, que són els principals usuaris d'aquests serveis molt vinculats a la seva professió, són les infermeres les que més hi recorren (13%) o hi han recorregut (12,9%), seguides dels metges/esses (8% i 11,4%, respectivament).

Els serveis que registren un major interès són els que ofereix la Fundació Galatea: un 37% dels professionals considera que els seus programes assistencials i de prevenció de la salut mental i emocional són el servei més adient per demanar ajuda en cas de tenir problemes de salut mental. Els metges/esses són els que més (45,6%) acudirien a aquest servei i les treballadores socials les que menys (23,8%).

Un 24% dels professionals acudirien al seu CAP per rebre atenció psicològica, especialment les treballado-

res socials, ja que el 41,5% d'elles hi acudeix o acudiria. La resta de possibilitats com ara adreçar-se a professionals privats (11,9%) o a altres serveis de salut laboral o mútues (14,9%) es troben a molta distància dels anteriors.

D'altra banda, són nombrosos els professionals que troben a faltar o que creuen que necessiten formació per millorar determinades competències que els permetin desenvolupar un exercici professional més saludable. Pràcticament tots els professionals (90%) apunten aquesta necessitat tot destacant més de la meitat (54,3%) que veurien necessari rebre formació per adquirir competències emocionals en l'exercici professional; una altra meitat (48,2%) que voldrien perfeccionar la capacitat de gestionar conflictes i més d'una tercera part (34,8%) voldria millorar la comunicació amb els pacients i les famílies. Aprendre a treballar en equip (26,9%) i augmentar la capacitat de lideratge (26,9%) són també assignatures pendents per a una part dels professionals.

Les infermeres, les treballadores socials i els farmacèutics/ques són els col·lectius que manifesten una major necessitat de millorar competències emocionals per a un exercici saludable. També les treballadores socials, els farmacèutics/ques i els odontòlegs estarien interessats a millorar la seva capacitat de treballar en equip.

TAULA 2. Serveis i recursos per a la salut mental

Serveis i recursos per a la salut mental							
	Medicina	Infermeria	Treball social	Farmàcia	Odontologia	Veterinària	Psicologia
Professionals que acudeixen, han acudit en alguna ocasió o acudirien a un servei d'atenció a la salut mental							
Acudeixen a serveis de salut mental	8,0	13,0	6,4	7,2	6,5	6,3	18,2
Han acudit a serveis de salut mental	11,4	12,9	11,7	10,5	9,5	15,5	20,8
Consideren acudir a algun servei de salut mental	9,8	16,4	17,0	11,9	10,4	18,8	19,0
Quin servei consideren més adient per demanar ajuda per problemes de salut mental							
Programes assistencials de la Fundació Galatea	45,6 ▲	31,7	23,8	36,8	37,6	35,2	37,7
Centre d'Atenció Primària	14,2	25,1	41,5 ▲	33,5	29,1	37,3 ▲	23,4
Serveis de suport del seu centre	18,0 ▲	19,9 ▲	9,6	2,7	7,5	1,4	10,4
Professionals privats	9,5	11,3	14,2	18,0	12,7	12,0	24,7 ▲
Altres	12,5	12,0	11,0	9,0	13,1	14,1	3,9
A partir de les situacions descrites al llarg d'aquest qüestionari, en quines competències creu que li aniria bé millorar la seva formació?							
...emocionals per a l'exercici saludable	49,0	59,2 ▲	59,9 ▲	56,6 ▲	52,5	49,3	57,1
...en gestió saludable dels conflictes	48,9	48,0	52,5 ▲	49,4	41,6	56,3 ▲	48,1
...en comunicació (pacients/usuaris-famílies)	30,4	37,0	36,5	50,9 ▲	27,7	36,6	44,2
...en lideratge	27,8	28,0	34,4 ▲	33,2 ▲	31,5 ▲	28,2	24,7
...en treball en equip	25,4	27,2	22,3	35,9 ▲	27,7	24,6	23,4

Repercussions directes de la covid-19

Els professionals de la salut han patit de manera directa les repercussions de la covid-19 sobre la seva vida personal i laboral.

Cal dir que l'impacte de la covid-19 ha estat d'una gravetat superior entre els metges/esses i les infermeres, més de la meitat dels quals s'han vist afectats d'alguna manera a l'àmbit familiar (autoconfinament, positius i hospitalitzacions de persones properes o dels mateixos professionals) però sobretot a l'entorn laboral. Entre els metges/esses, un 18,6% ha demanat la baixa per motius relacionats amb el coronavirus durant els mesos de març a maig, un 76,9% ha presenciat com l'agafava algun company i han hagut d'afrontar l'hospitalització (5,1%) i/o la mort d'algun company (6,1%). Aquesta situació és encara més acusada en el cas de les infermeres. Un 29,6% ha demanat la baixa, un 85,3% té alguna companya que la va agafar, han vist companys hospitalitzats (5,6%) o fins i tot morts (6,8%).

L'aparició del coronavirus ha fet que un 15% dels professionals de la salut s'hagi plantejat avançar la seva jubilació i un 30% ha pensat en abandonar la professió, encara que reconeixen que no ho faran. Aquests percentatges s'incrementen de manera significativa entre les infermeres (un 21,6% anticiparia la seva jubilació i un 35,9% fantasieja sobre la possibilitat de deixar la feina).

Al voltant d'un 30% dels professionals ha hagut d'enfrontar-se a conflictes o dilemes ètics durant el període més dur de la primera onada de la crisi. Les infermeres i les treballadores socials són les que més s'han vist afectades per aquest problema (el 40,2% i el 39,7%, respectivament). També els farmacèutics/ques (31%) s'han trobat

sovint amb conflictes ètics, fins i tot més que els metges/esses (26,3%).

Davant una segona onada, predominen els professionals que se senten menys preparats físicament i emocionalment per fer-hi front. En aquest cas són els metges/esses i les infermeres els més pessimistes (el 42,8% i el 48,2% se senten pitjor preparats per a una nova punta de contagis).

Valoracions professionals

Davant la situació de pandèmia i saturació dels serveis sanitaris, els professionals de la salut han comptat amb el suport dels seus col·legues (al voltant del 85% s'ha sentit molt ben tractat per ells/elles) i dels seus pacients o usuaris (també al voltant del 80%), més que no pas dels seus caps (69,7%) o dels gerents i directius dels seus centres de treball (48%). En la majoria dels casos hi ha la percepció d'un augment del reconeixement (per part de col·legues, usuaris o caps) als professionals durant el pitjor moment de la crisi que s'ha mantingut més o menys atenuat un cop finalitzada.

Cal destacar, però, l'evolució de la valoració dels metges/esses i de les infermeres per part del conjunt de la societat. Aquests professionals que, com hem vist, s'han deixat l'energia i la salut durant la primera onada, partia d'un nivell de reconeixement social baix (el 37% dels metges/esses i el 31% de les infermeres considerava que la societat els valorava molt positivament) va incrementar-se durant la crisi (el 76% i el 78% se sentia molt valorat socialment) però va tornar a baixar (al 51% i al 45%) un cop superada aquesta.